

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології
факультету № 6**

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни «Судова медицина та психіатрія»
вибіркових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
Спеціальність: 081 «Право»

**Харків
2023 рік**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6. Протокол від 21.08.2023 року № 7

Розробник:

Доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології
кандидат психологічних наук, доцент Лозова С.М.

Рецензенти:

Заступник директора Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса з наукової роботи д.ю.н., професор Сімакова-Єфремян Є. Б.

Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 7 Загальна кількість годин – 210 Кількість тем – 7	081 Право Бакалавр	Цикл підготовки дисциплін професійної та практичної підготовки за вибором навчального закладу Навчальний курс - 4 Семестр - 7 Вид підсумкового контролю: залік
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
Денна форма навчання		Заочна форма навчання
Лекції – 34 год. Семінарські заняття – 46 год. Самостійна робота – 130 год. Індивідуальні завдання: Реферати (тощо) – _____		Лекції – 16 год. Семінарські заняття – 20 год. Самостійна робота – 174 год. Індивідуальні завдання: Реферати (тощо) – _____

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Судова медицина та психіатрія» є формування у здобувачів вищої освіти загального уявлення про процесуальні, організаційні, методичні, наукові і тактичні основи призначення судових медичних та психіатричних експертиз, їх сучасних видах і можливостях, а також отримання навичок щодо підготовки, призначення та оцінки висновків вищевказаних експертиз.

Для досягнення зазначеної в навчальній програмі дисципліни мети в процесі навчання вирішується ряд **завдань**:

- ознайомити студентів з можливостями судово-медичної та судово-психіатричних експертиз, їх об'єктами та завданнями;
- навчити студентів працювати з судовими медиками та психіатрами на кожній стадії кримінального судочинства;
- навчити студентів оцінювати висновки судово-медичної та судово-психіатричної експертиз;
- навчити студентів застосовувати отримані знання в практичній роботі при підготовці і призначенні судово-медичної та судово-психіатричної експертиз.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати**:

- систему і структуру державних експертних судово-медичних установ;
- правові та організаційні основи судово-медичної експертизи;
- права, обов'язки і відповідальність судово-медичних експертів;
- види експертиз і їх можливості;
- об'єкти судово-медичної експертизи;
- можливості судово-медичної експертизи в розслідуванні злочинів проти особи;
- правила огляду потерпілих, підозрюваних і інших осіб;
- виявлення, фіксацію, підготовку і направлення для експертних досліджень речових доказів зі слідами біологічного походження у відділення бюро судово-медичної експертизи;
- процесуальні та тактичні правила огляду трупа на місці події;
- судово-медичне дослідження трупа;
- судово-медична експертиза невідомої особи, розчленованого трупа, кісткових останків та ексгумованого трупа;
- систему і структуру державних експертних судово-психіатричних установ;
- правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи;
- підстави та порядок призначення судово-психіатричної експертизи;
- види судово-психіатричних експертиз;
- права та обов'язки судово-психіатричного експерта;
- поняття неосудності та критерії неосудності;
- загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії;
- розлади сприйняття, їх види та ознаки;
- розлади пам'яті, види та ознаки;
- розлади мислення, їх види, ознаки;
- розлади емоцій, їх види, ознаки;
- розлади рухової діяльності, їх види, ознаки;
- розлади волі, їх види, ознаки; розлади свідомості, їх види, ознаки.
- судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення;

Вміти:

- визначати об'єкти судово-медичної та судово-психіатричної експертизи;
- формулювати запитання на вирішення експертизи;
- аналізувати висновок експерта;
- використовувати можливості судово-медичних та судово-психіатричних під час розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних проваджень.

Міждисциплінарні зв'язки: програма пов'язана з положеннями криміналістики, кримінального процесу, цивільного процесу, адміністративного процесу в частині проведення судових експертиз.

Програмні компетенції

Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності і характеризується комплексністю та невизначеністю умов
Загальні компетентності	<p>ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.</p> <p>ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК6. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.</p> <p>ЗК7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</p> <p>ЗК8. Здатність приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>ЗК9. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя</p>
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	<p>СК1. Усвідомлення функцій держави, форм реалізації цих функцій, правових основ правоохоронної діяльності; дотримання основних принципів реалізації правоохоронної функції держави.</p> <p>СК2. Здатність організовувати нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства у сфері правоохоронної діяльності.</p> <p>СК3. Здатність професійно оперувати категоріальнопонятійним апаратом права і правоохоронної діяльності.</p> <p>СК4. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань та навичок у професійній діяльності.</p> <p>СК5. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел.</p>

	<p>СК6. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.</p> <p>СК7. Здатність забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особистості та суспільства, протидіяти нелегальній (незаконній) міграції, тероризму та торгівлі людьми.</p> <p>СК8. Здатність ефективно забезпечувати публічну безпеку та порядок.</p> <p>СК9. Здатність ефективно застосовувати сучасні техніку і технології захисту людини, матеріальних цінностей і суспільних відносин від проявів криміногенної обстановки та обґрунтовувати вибір засобів та систем захисту людини і суспільних відносин.</p> <p>СК10. Здатність визначати належні та придатні для юридичного аналізу факти.</p> <p>СК11. Здатність до аналізу та оцінки ризиків що впливають на вчинення адміністративних правопорушень та кримінальних злочинів (проступків).</p> <p>СК12. Здатність систематизувати закономірності злочинності, визначати особу злочинця, причини і умови злочинності та її окремих видів, реалізовувати напрями і заходи її запобігання.</p> <p>СК13. Здатність забезпечувати охорону об'єктів державної власності, державну охорону органів державної влади України та безпеку взятих під захист осіб, охорону фізичних осіб та об'єктів приватної і комунальної власності.</p> <p>СК14. Здатність до використання технічних приладів та спеціальних засобів, інформаційно-пошукових систем та баз даних.</p> <p>СК15. Здатність до застосування спеціальної техніки, спеціальних, оперативних та оперативно-технічних засобів, здійснення оперативно-розшукової діяльності.</p> <p>СК16. Здатність у передбачених законом випадках застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю, тактичні прийоми під час службової діяльності в разі отримання інформації чи безпосереднього виявлення ознак правопорушення перебуваючи на місці події та в інших службових ситуаціях, а також здатність надавати домедичну допомогу.</p> <p>СК17. Здатність здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.</p> <p>СК18. Здатність забезпечувати кібербезпеку, економічну та інформаційну безпеку держави, об'єктів критичної інфраструктури.</p>
--	--

	<p>СК19. Здатність забезпечувати охорону державної таємниці та працювати з носіями інформації з обмеженим доступом.</p> <p>СК20. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень, заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб та публічній безпеці</p>
--	---

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. Предмет судової медицини. Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні.

Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні. Предмет, метод і система судової медицини. Коротка історія розвитку судової медицини в Україні та інших країнах. Харківська школа судових медиків. Зв'язок судової медицини з медичними і юридичними науками. Мета і задачі судової медицини. Поняття і можливості судово-медичної експертизи. Загальна характеристика сучасного стану розвитку судової медицини в Україні. Поняття судово-медичної експертизи. Структура експертних підрозділів. Нормативні акти, що регламентують діяльність судово-медичних підрозділів і експертів. Підстави, процесуальний порядок призначення і проведення судово-медичної експертизи по кримінальних справах при злочинах проти життя і здоров'я громадян. Судово-медичні експерти, їхнього права, обов'язки і відповідальність. Об'єкти судово-медичної експертизи. Відділи і відділення бюро судово-медичної експертизи, в яких вони досліджуються. Класифікація судово-медичних експертиз. Судово-медична документація. Терміни проведення експертиз. Вимоги до висновку експерта.

ТЕМА № 2. Судово-медична експертиза живих осіб.

Загальне вчення про травму і травматизм. Травмуючі фактори зовнішнього середовища. Класифікація. Поняття “травма”, “травматизм”, травматологія. Класифікація травматизму. Травмуючі фактори зовнішнього середовища. Пошкодження тупими предметами, їх класифікація. Пошкодження гострими предметами, їх класифікація. Вогнепальна і вибухова травма. Транспортна травма. Причини смерті при механічній травмі. Розлад здоров'я і смерть від впливу зовнішніх факторів: гострого кисневого голодування; крайніх температур (термічна травма); хімічних речовин (хімічна травма). Місцева і загальна дія електроструму. Ушкодження одягу. Зовнішні і внутрішні ознаки дії електрики.

Задачі судово-медичної експертизи ушкоджень. Послідовність проведення експертизи. Судово-медична експертиза ступеню тяжкості тілесних ушкоджень. Судово-медична експертиза втрати працездатності. Судово-медична експертиза стану здоров'я, симуляції, дисимуляції, агравації, самоушкоджень. Визначення віку. Відділи і відділення судово-медичної

експертизи, у яких проводять експертизу віку. Об'єкти, що підлягають експертизі. Підстави проведення судово-медичної експертизи живих осіб. Судово-медична експертиза ступеню тяжкості тілесних ушкоджень. Експертиза віку. Відділи і відділення бюро судово-медичної експертизи в яких проводять експертизу віку. Об'єкти, що підлягають експертизі. Питання, що вирішуються експертами.

ТЕМА № 3. Судово-медичне дослідження трупа.

Помирання і смерть. Ймовірні і достовірні ознаки смерті. Судово-медична класифікація смерті. Причини настання смерті. Трупні явища: визначення та класифікація. Причини, умови і послідовність розвитку трупних явищ. Фактори, що впливають на швидкість розвитку трупних явищ. Судово-медичне значення трупних явищ. Встановлення давності смерті при зовнішньому огляді і експертизі за динамікою розвитку трупних явищ. Кримінально-процесуальні та тактичні правила огляду трупа на місці події. Пошук і правила вилучення речових доказів. Сліди крові: визначення, класифікація. Встановлення обставин і обстановки події за слідами крові. Можливості лабораторних досліджень слідів крові, волосся, слини.

Судово-медична експертиза невідомої особи, розчленованого трупа, кісткових останків та ексгумованого трупа. Документи, необхідні для проведення експертизи. Дані які надаються експерту для проведення експертизи. Питання, що вирішуються експертами.

ТЕМА № 4. Судово-медична експертиза при розслідуванні статевих злочинів.

Ознаки зґвалтування. Ознаки задоволення статевої пристрасті в збоченій формі. Ознаки розпусних дій. Особливості слідів і ушкоджень на тілі підозрюваного, що свідчать про статевий акт. Ознаки слідів і ушкоджень, що свідчать про задоволення статевої пристрасті в збоченій формі і розпусних діях. Ознаки фізичного насильства. Особливості огляду місця події, одягу потерпілої і підозрюваного при статевих злочинах. Статева зрілість. Визначення. Ознаки статевої зрілості. Приводи для встановлення статевої зрілості. Ознаки зараження венеричними хворобами.

ТЕМА № 5. Предмет, система, методи судової психіатрії. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи.

Судова психіатрія як наука. Її предмет, система та методи. Зв'язок судової психіатрії з медичними, юридичними та іншими дисциплінами в системі підготовки працівників органів внутрішніх справ. Організація і структура судово-психіатричної служби в Україні. Правові та організаційні засади судово-психіатричної експертизи. Підстави та порядок призначення судово-психіатричної експертизи. Види судово-психіатричних експертиз. Права та обов'язки судово-психіатричного експерта. Поняття неосудності та критерії неосудності.

ТЕМА № 6. Загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії.

Причини виникнення психічних захворювань, їх класифікація та перебіг. Поняття про симптоми та синдроми психічних захворювань. Прояви психічних розладів: розлади сприйняття, їх види та ознаки; розлади пам'яті, види та ознаки; розлади мислення, їх види, ознаки; розлади емоцій, їх види, ознаки; розлади рухової діяльності, їх види, ознаки; розлади волі, їх види, ознаки; розлади свідомості, їх види, ознаки. Основні синдроми психічних розладів.

ТЕМА № 7. Судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення.

Шизофренія. Загальні ознаки, форми, перебіг. Судово-психіатрична оцінка шизофренії. Маніакально-депресивний психоз. Загальні ознаки, форми перебігу. Судово-психіатрична оцінка маніакально-депресивного психозу. Епілепсія. Основні ознаки епілепсії та епілептиформних розладів. Їх судово-психіатрична оцінка. Інволюційні психози похилого віку. Основні ознаки передстаречих та старечих психозів. Їх судово-психіатрична оцінка. Психічні розлади при черепно-мозковій травмі. Види та ознаки травми. Психічні розлади в гострому та віддаленому періодах. Судово-психіатрична оцінка психічних розладів при черепно-мозковій травмі. Психічні розлади при інфекційно-органічних захворюваннях (енцефалітах, сифілісі мозку, абсцесах мозку). Їх судово-психіатрична оцінка. Психічні розлади при інтоксикаціях (лікарськими препаратами, побутовими і промисловими речовинами, алкоголем, наркотичними речовинами). Їх судово-психіатрична оцінка. Причини виникнення психопатій. Основні ознаки і форми психопатій. Мотивація протиправних дій психопатів та особливості судово-психіатричної експертизи психопатій. Олігофренія. Форми, ознаки, динаміка розвитку. Судово-психіатрична оцінка.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни		Вид контролю
	Вс ьо	з них:	

		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні	Самостійна робота	
Семестр № 6							
Тема № 1: Предмет судової медицини. Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні.	26	2		4		20	
Тема № 2: Судово-медична експертиза живих осіб.	26	6		10		20	
Тема № 3: Судово-медичне дослідження трупа.	26	6		6		20	
Тема № 4: Судово-медична експертиза при розслідуванні статевих злочинів.	26	4		6		20	
Тема № 5: Предмет, система, методи судової психіатрії. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи.	16	2		4		10	
Тема № 6: Загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії.	26	6		6		20	
Тема № 7: Судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення.	26	8		10		20	
Всього за семестр:	210	34		46		130	Залік

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни		Вид контролю
	Вс	з них:	
	го		

		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні	Самостійна робота	
Семестр № 6							
Тема № 1: Предмет судової медицини. Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні.	26	2		2		22	
Тема № 2: Судово-медична експертиза живих осіб.	38	4		4		30	
Тема № 3: Судово-медичне дослідження трупа.	26	2		4		20	
Тема № 4: Судово-медична експертиза при розслідуванні статевих злочинів.	24	2		2		20	
Тема № 5: Предмет, система, методи судової психіатрії. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи.	26	2		2		22	
Тема № 6: Загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії.	34	2		2		30	
Тема № 7: Судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення.	36	2		4		30	
Всього за семестр:	210	16		20		174	Залік

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни			Література (основна):
	Тема № 1. Предмет судової медицини. Процесуальні й організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні.		
	Поняття судової медицини і судово-медичної експертизи. Їх зв'язок з медичною і юридичною наукою. Предмет, метод і система судової		1, 2,3, 5,6,7,8,10,12, 13,14,16,17,18,19,20

	<p>медицини.</p> <p>Підстави, процесуальний порядок призначення судово-медичної експертизи по справах при злочинах проти життя і здоров'я громадян.</p> <p>Державні експертні судово-медичні установи України.</p> <p>Судово-медичні експерти, їхні права й обов'язки.</p> <p>Об'єкти судово-медичної експертизи, відділи і відділення бюро судово-медичної експертизи, у яких вони досліджуються.</p> <p>Види судово-медичних експертизи.</p> <p>Первинна, додаткова, повторна, комплексна.</p> <p>Випадки обов'язкового призначення судово-медичної експертизи.</p> <p>Нормативні відомчі акти, що регламентують діяльність експертів.</p> <p>Вимоги до висновку судово-медичної експертизи.</p>	
	Тема № 2. Судово-медична експертиза живих осіб.	
	<p>Загальне вчення про травму і травматизм.</p> <p>Поняття травми, травматології, травматизму. Класифікація травматизму.</p> <p>Травмуючі фактори зовнішнього середовища.</p> <p>Пошкодження тупими предметами, їх класифікація.</p> <p>Пошкодження гострими предметами, їх класифікація.</p> <p>Вогнепальна і вибухова травма.</p> <p>Транспортна травма.</p> <p>Причини смерті при механічній травмі.</p> <p>Розлад здоров'я і смерть від впливу зовнішніх факторів: гострого кисневого голодування; крайніх температур (термічна травма); хімічних речовин (хімічна травма).</p> <p>Місцева і загальна дія електроструму.</p> <p>Ушкодження одягу. Зовнішні і внутрішні ознаки дії електрики.</p> <p>Електромітка.</p> <p>Задачі судово-медичної експертизи ушкоджень.</p> <p>Судово-медична експертиза ступеню</p>	1, 2,3,5,6,7,8,10,12, 13,14,16,17,18,19,20

	тяжкості тілесних ушкоджень. Судово-медична експертиза визначення віку.	
	Тема № 3. Судово-медичне дослідження трупа. Танатологія. Помирання і смерть. Ймовірні і достовірні ознаки смерті. Трупні явища. Визначення. Класифікація. Кримінально-процесуальні та тактичні правила огляду трупа на місці події. Пошук і правила вилучення речових доказів. Сліди крові: визначення, класифікація. Встановлення обставин і обстановки події за слідами крові. Можливості лабораторних досліджень слідів крові, волосся, слини. Судово-медична експертиза трупа.	1, 2,3, 5,6,7,8,10,12, 13,14,16,17,18,19,20
	Тема № 4. Судово-медична експертиза при розслідуванні статевих злочинів.	
	Визначення статевого акту, зґвалтування. Ознаки фізичного, психічного насильства, використання безпомічного стану потерпілої. Особливості огляду одягу потерпілої, вилучення і підготовки її для дослідження в лабораторії бюро судово-медичної експертизи. Особливості огляду місця події, освідування потерпілої. Особливості огляду підозрюваного в статевому злочині.	1, 2,3, 5,6,7,8,10,12, 13,14,16,17,18,19,20
	Тема № 5. Предмет, система, методи судової психіатрії. Правові та організаційні основи судово-психіатричної експертизи.	
	Предмет, метод і система судової психіатрії. Зв'язок судової психіатрії з медичними, юридичними та іншими дисциплінами в системі підготовки працівників органів внутрішніх справ. Судово-психіатрична експертиза та її значення при розслідуванні злочинів. Види та форми судово-психіатричної експертизи.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,16,17,18,20

	<p>Правові та організаційні засади судово-психіатричної експертизи. Структура судово-психіатричної служби в Україні. Підстави та порядок призначення судово-психіатричної експертизи. Права та обов'язки судово-психіатричного експерта. Поняття неосудності та критерії неосудності. Судово-психіатрична оцінка і юридичні наслідки діянь, вчинених психічно хворими особами під час і після вчинення злочину.</p>	
	<p>Тема № 6. Загальні поняття про симптоми і синдроми психічних захворювань в сучасній психіатрії.</p>	
	<p>Основи анатомії та фізіології психічної діяльності людини. Причини виникнення психічних захворювань, їх класифікація та перебіг. Симптоми та синдроми психічних захворювань. Розлади сприйняття, їх види та ознаки. Розлади пам'яті, види та ознаки. Розлади мислення, їх види, ознаки. Розлади емоцій, їх види, ознаки. Розлади рухової діяльності, їх види, ознаки. Розлади волі, їх види, ознаки. Розлади свідомості, їх види, ознаки.</p>	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,16,17,18,20
	<p>Тема № 7. Судово-психіатрична оцінка психічних розладів, що мають юридичне значення.</p>	
	<p>Шизофренія. Загальні ознаки, форми, перебіг. Судово-психіатрична оцінка шизофренії. Маніакально-депресивний психоз. Загальні ознаки, форми перебігу. Судово-психіатрична оцінка маніакально-депресивного психозу. Епілепсія. Основні ознаки епілепсії та епілептиформних розладів. Їх судово-психіатрична оцінка. Інволюційні психози похилого віку. Загальні симптоми прогресуючого паралічу. Основні ознаки передстаречих та старечих психозів. Їх судово-психіатрична оцінка.</p>	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,16,17,18,20

		<p>Психічні розлади при черепно-мозковій травмі. Види та ознаки травми. Судово-психіатрична оцінка психічних розладів при черепно-мозковій травмі.</p> <p>Психічні розлади при інфекційно-органічних захворюваннях (енцефалітах, сифілісі мозку, абсцесах мозку). Їх судово-психіатрична оцінка.</p> <p>Поняття симуляції та дисимуляції хворобливих станів психіки, їх форми та методи розпізнавання.</p> <p>Клінічні прояви та особливості поведінки людини, яка зловживає алкогольними напоями. Стадії простого алкогольного сп'яніння. Види алкогольних психозів (їх прояви, зміни особистості, особливості поведінки, психічні прояви).</p> <p>Визначення наркоманії та її критерії: медичний, соціальний. Характерні ознаки гострої інтоксикації наркотиком. Характеристика перебігу наркоманії, стадії. Їх судово-психіатрична оцінка.</p> <p>Причини виникнення психопатій. Основні ознаки і форми психопатій. Мотивація протиправних дій психопатів та особливості судово-психіатричної експертизи психопатій.</p> <p>Олігофренія (ідіотія, імбецильність, дебільність). Форми, ознаки, прояви, динаміка розвитку. Судово-психіатрична оцінка.</p>	
--	--	---	--

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Державні експертні судово-медичні установи України.
2. Види судово-медичних експертизи. Первинна, додаткова, повторна, комплексна.
3. Випадки обов'язкового призначення судово-медичної експертизи.
4. Механічна травма: поняття, класифікація.
5. Характеристика пошкоджень при пострілах з різної відстані пострілу.
6. Вогнепальна зброя ті її класифікація. Види дії кулі.
7. Вибухова травма: поняття, класифікація.
8. Транспортний травматизм. Автомобільна травма.
9. Місцева і загальна дія крайніх температур.
10. Механізм дії холоду і смерті від охолодження.

11. Ушкодження і смерть від дії крайньої температури
12. Зовнішні і внутрішні ознаки дії електрики. Електромітка.
13. Судово-медична експертиза втрати працездатності.
14. Судово-медична експертиза ступеню тяжкості тілесних ушкоджень.
15. Експертиза віку.
16. Правові та організаційні засади судово-психіатричної експертизи.
17. Підстави та порядок призначення судово-психіатричної експертизи.
18. Види судово-психіатричних експертиз.
19. Причини виникнення психічних захворювань, їх класифікація та перебіг.
20. Симптоми та синдроми психічних захворювань.
21. Шизофренія: види, форми, перебіг та її судово-психіатрична оцінка.
22. Маніакально-депресивний психоз: види, форми, перебіг та її судово-психіатрична оцінка.
23. Епілепсія: види, форми, перебіг та її судово-психіатрична оцінка.
24. Енцефаліт: види, форми, перебіг та її судово-психіатрична оцінка.
25. Види алкогольних психозів та їх судово-психіатрична оцінка.
26. Наркоманія: поняття та критерії. Судово-психіатрична оцінка.
27. Психопатії: поняття, види та їх судово-психіатрична оцінка.
28. Ідіотія та її судово-психіатрична оцінка.
29. Імбецильність та її судово-психіатрична оцінка.
30. Дебільність та її судово-психіатрична оцінка.

6. Методи навчання

Навчання проходить у формі лекцій, самостійної роботи студентів і групових аудиторних занять під керівництвом викладача.

Лекційний курс має своєю метою висвітлення найбільш проблемних питань, пов'язаних із підготовкою, призначенням та оцінкою судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, вивчення системи і структури державних експертних установ, в яких виконуються згадані експертизи.

Самостійна робота курсантів за кожною темою полягає:

- в опрацюванні навчального матеріалу (навчальних питань) за конспектом лекції, нормативно-правовими актами, рекомендованою методичною, довідковою, навчальною літературою з питань судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, а також пов'язаних сфер знань.

Практичні заняття мають своєю метою закріплення теоретичних знань, одержаних курсантами на лекціях і в ході самостійної роботи, а також набуття практичних навичок щодо підготовки та призначення судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, а також вміння аналізувати висновок експерта.

Зміст занять включає контрольне опитування студентів по темі. Формування умінь здійснюється за допомогою висновків експертиз з реальних кримінальних проваджень, що знаходяться у фонді кафедри. Усні відповіді

курсантів разом із результатами бліщопитування оцінюються викладачем в кінці аудиторного заняття з виставленням оцінки до журналу.

За окремими темами під час самостійної роботи студенти готують реферати-доповіді із запропонованої тематики (обсягом до 10 сторінок основного тексту), виступ за матеріалами якого планують до 10 хвилин.

7. Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Історія виникнення і розвитку судової медицини.
  3. Харківська школа судових медиків. Зв'язок судової медицини з медичними і юридичними науками.
  4. Предмет і сутність судової медицини.
  5. Організаційні і правові підстави проведення судово-медичної експертизи в рамках кримінальних проваджень.
  6. Види судово-медичних експертиз, що проводяться в рамках кримінальних проваджень (за видами об'єктів дослідження, послідовністю проведення, кількістю залучених експертів, кількістю галузей знань).
  7. Система експертних установ, та ряд суб'єктів, що мають право проводити судово-медичні експертизи в Україні.
  8. Поняття і значення висновку судово-медичного експерта у кримінальному провадженні, порядок його оцінки слідчим.
  9. Поняття травматології, поняття і класифікація ушкоджень (травм).
  10. Поняття і класифікація тупих знарядь травми. Види і особливості ушкоджень, відповідно до механізму дії тупим знаряддям травми.
  11. Поняття і класифікація гострих знарядь травми. Види і особливості ушкоджень, відповідно до механізму дії гострим знаряддям травми.
  12. Поняття, види і особливості вогнепальних ушкоджень. Ознаки визначення дистанції пострілу, виходячи із характеру вогнепального ушкодження.
  13. Види та особливості ушкоджень від дії високих та низьких температур.
  14. Особливості ушкоджень від дії електроструму.
  15. Особливості ушкоджень від дії радіації.
  16. Поняття смерті та її класифікація з точки зору медицини. Значення діагностування виду смерті для кримінально-правової кваліфікації і прийняття рішення про відкриття кримінального провадження.
  17. Особливості ранніх трупних явищ, порядок їх опису в протоколі, і їх значення для вирішення завдань розслідування.
  18. Особливості пізніх трупних явищ, порядок їх опису в протоколі, і їх значення для вирішення завдань розслідування.
  19. Випадки обов'язкового призначення судово-медичних експертиз, об'єктом дослідження яких виступають живі особи.

20. Класифікація тілесних ушкоджень за ступенем тяжкості, критерії їх експертної оцінки, а також значення для кримінально-правової кваліфікації правопорушень.

21. Типові ушкодження, що завдаються потерпілій особі при згвалтуванні. Особливості їх місцезнаходження, характер та механізм спричинення.

22. Судово-медична експертиза ступеню тяжкості тілесних ушкоджень.

23. Судово-медична експертиза втрати працездатності.

24. Судово-медична експертиза експертиза віку.

25. Типові ситуації виявлення трупів, та порядок дій працівника поліції, включаючи реєстрацію в ЄРДР факту смерті людини і оформлення відповідних документів (висновку про ненасильницьку смерть людини, або протоколу огляду місця події, разом із схемою і фото таблицею).

26. Порядок огляду трупу на місці його виявлення, його етапи і методи. Рекомендації проведення зовнішнього огляду трупу при різних умовах.

27. Порядок призначення судово-медичної експертизи трупу. Питання, що можуть бути поставлені експерту для вирішення.

28. Організаційні і правові основи проведення екстумації. Завдання, що вирішуються в ході її проведення.

29. Поняття і види речових доказів біологічного походження, загальні прийоми виявлення і вилучення.

30. Особливості дослідження слідів - частинок тіла людини (волосся, частинок шкіри тощо). Питання, що можуть вирішуватись при їх дослідженні, вид судово-медичної експертизи.

31. Особливості і можливості дослідження слідів - виділень людини (крові, слини, сечі, сперми тощо). Питання, що можуть вирішуватись при їх дослідженні, вид судово-медичної експертизи.

32. Основні категорії злочинів, жертвами яких стають діти. Типова обстановка виявлення трупів дітей, можливі причини смерті та їх ознаки.

33. Особливості огляду трупів новонароджених дітей та слідів біологічного походження на місці події.

34. Особливості завдань, що можна вирішити при проведенні судово-медичної експертизи трупу дитини (на прикладі новонародженого та підлітка).

35. Класифікація дорожньо-транспортних подій в залежності від механізму завдання ушкоджень потерпілим.

36. Особливості огляду трупу на місці дорожньо-транспортної події, та особливості місцезнаходження слідів біологічного походження.

37. Завдання, що можна вирішити при проведенні судово-медичної експертизи трупу людини, загиблої при ДТП.

38. Поняття і види асфіксії, як причини смерті людини. Особливості механізму смерті від асфіксії, зовнішні ознаки на трупі.

39. Особливості огляду трупу, вилученого із води, а також основні питання, які можна вирішити при проведенні судово-медичної експертизи трупу.

40. Особливості огляду трупу, вилученого із петлі, а також основні питання, які можна вирішити при проведенні судово-медичної експертизи трупу.
41. Судова психіатрія як наука. Її предмет, система та методи.
42. Зв'язок судової психіатрії з медичними, юридичними та іншими дисциплінами.
43. Структура судово-психіатричної служби в Україні.
44. Правові та організаційні засади судово-психіатричної експертизи.
45. Підстави та порядок призначення судово-психіатричної експертизи.
46. Класифікація судово-психіатричних експертиз.
47. Поняття і значення висновку експерта психіатра у кримінальному| (цивільному) провадженні, а також можливості його оцінки.
48. Основи анатомії та фізіології психічної діяльності людини.
49. Права та обов'язки судово-психіатричного експерта.
50. Поняття неосудності та критерії неосудності.
51. Причини виникнення психічних захворювань, їх класифікація та перебіг.
52. Поняття про симптоми та синдроми психічних захворювань.
53. Прояви психічних розладів: розлади сприйняття, їх види та ознаки.
54. Розлади пам'яті, види та ознаки.
55. Розлади мислення, їх види, ознаки.
56. Розлади емоцій, їх види, ознаки.
57. Розлади рухової діяльності, їх види, ознаки.
58. Розлади волі, їх види, ознаки.
59. Розлади свідомості, їх види, ознаки.
60. Особливості поведінки осіб із психічними захворюваннями.
61. Симуляції, дисимуляції: поняття, ознаки.
62. Рекомендації щодо правил поведінки працівників поліції з особами, які виявляють ознаки психічних захворювань чи розладів.
63. Шизофренія: загальні ознаки, форми, перебіг. Судово-психіатрична оцінка шизофренії.
64. Маніакально-депресивний психоз: загальні ознаки, форми перебігу. Судово-психіатрична оцінка маніакально-депресивного психозу.
65. Епілепсія. Основні ознаки епілепсії та епілептиформних розладів. Їх судово-психіатрична оцінка.
66. Інволюційні психози похилого віку. Основні ознаки передстаречих та старечих психозів. Їх судово-психіатрична оцінка.
67. Психічні розлади при черепно-мозковій травмі. Види та ознаки травми. Судово-психіатрична оцінка психічних розладів при черепно-мозковій травмі.
68. Психічні розлади при інфекційно-органічних захворюваннях (енцефалітах, сифілісі мозку, абсцесах мозку). Їх судово-психіатрична оцінка.
69. Психічні розлади при інтоксикаціях (лікарськими препаратами, побутовими і промисловими речовинами, алкоголем, наркотичними

речовинами). Їх судово-психіатрична оцінка.

70. Причини виникнення психопатій. Основні ознаки і форми психопатій та особливості судово-психіатричної експертизи психопатій.

71. Олігофренія. Форми, ознаки, динаміка розвитку. Судово-психіатрична оцінка.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час практичних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок курсантом з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності враховуються такі види робіт: практичні заняття; самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів лекцій та робочих зошитів, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях та інше). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Курсант, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перекласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{lcl}
 \text{Загальна} & & \text{Результат} \\
 \text{кількість балів} & & \text{навчальних} \\
 \text{(перед} & == & \text{занять за} \\
 \text{підсумковим} & ((& \text{семестр} \\
 \text{контролем)} & & + \quad + \\
 & & \text{Результат} \\
 & & \text{самостійної} \\
 & & \text{роботи за} \\
 & & \text{семестр}
 \end{array}
 \begin{array}{l}
 2) / \\
 2
 \end{array}
 \begin{array}{l}
 *x \\
 10
 \end{array}$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках курсантів, залікових книжках. **Присутність курсантів на проведенні підсумкового контролю (заліку) обов'язкова.** Якщо курсант не з'явився на підсумковий контроль (залік) то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (залік) оцінюється за національною шкалою. Для переведення результатів, набраних на підсумковому контролі (заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (заліку), які використовуються при розрахунку успішності курсантів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (заліку).

$$\begin{array}{lcl}
 \text{Підсумкові бали} & & \text{Загальна кількість} \\
 \text{навчальної} & = & \text{балів (перед} \\
 \text{= дисципліни} & & \text{підсумковим} \\
 & & \text{контролем)} \\
 & & + \\
 & & \text{Кількість балів за} \\
 & & \text{підсумковим} \\
 & & \text{контролем}
 \end{array}$$

Курсант, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Курсантам, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Курсанти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче

ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відрховуються з Університету.

Враховуючи, що дисципліна «Домедична підготовка» вивчається протягом двох семестрів з семестровим контролем у формі підсумкового контролю (екзамену), то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Критерії оцінювання навчальної дисципліни
(заочна форма навчання)

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, виконати практичне завдання тощо	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах		Оцінка за національною шкалою	Оцінка	Пояснення
	97-100	Відмінно («зараховано»)	А	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
	94-96			
	90-93			
	85-89	Добре («зараховано»)	В	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьма незначними помилками.
	80-84			

	75-79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
	70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не несуть істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
	65-69			
	60-64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
	40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
	21-39			
	1-20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативна

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341->

- Харків, 2019. – 184 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6323>
15. Тагаєв М.М. Судова медицина: підручник ВНЗ МВС України. Харків: «Факт», 2003. 1253 с. URL: https://kingmed.info/knigi/Sudebnaya_meditcina/book_3168/Sudebnaya_meditcina-Tagaev_NN-2003-pdf

Допоміжна

16. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 384 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6440/Kryminalistyka_Pidruchnyk_Tom%201_Kharkiv_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
17. Лозова С. М. Особливості розслідування суспільно небезпечних діянь, учинених особами з психічними захворюваннями або тимчасовими розладами психіки // [Теорія та практика судової експертизи і криміналістики](#). - 2014. - Вип. 14. - С. 106-112 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2014_14_18
18. Лозова С.М. Особливості комплексної судової психолого-психіатричної експертизи неповнолітніх підозрюваних у вчиненні злочинів щодо дітей // Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення [Текст] : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 черв. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський, В. В. Корольчук]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020, С. 160-163 URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17226/1/АКТУАЛЬНІ%20ПРОБЛЕМИ%20ДОСУДОВОГО_p160-163.pdf
19. Лозова С.М. Особливості вивчення особистості злочинця з психічними аномаліями в процесі розслідуванні згвалтування // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, № 3 (70), 2015, с. 68-74 URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/390>
20. Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / В.Я. Тацій, М.І. Панов, В.Ю. Шепітько та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – 715 с. URL: <http://law.inf.ua/настільна-книга-слідчого-панов.html>
21. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2363/1/монографія_2_Пиріг_макет.pdf
22. Судова експертологія : підруч. для підгот. здобувачів освіт. ступеня «магістр» за спец. 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» / В. М. Тертишник, В. В. Варава, О. В. Сачко ; за заг. ред. В. М. Тертишника. – Харків :

Право, 2021. – 280 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4488&download_id=1495

23. Цільмак О.М. Судово-психіатрична експертиза: навчальний посібник. [Текст] / О.М. Цільмак. – Одеса : 2014. – 104 с. – з іл. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12969/Tsilmak%20SPE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

24. Цепінь М.Й. Обмежена осудність осіб із психопатичними розладами: юридико-психологічна характеристика: 19.00.06: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М.Й. Цепінь, Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2007. — 16 с. URL: https://perviydoc.ru/v27770/цепінь_м.й._обмежена_осудність_осіб_із_психопатичними_розладами_юридико-психологічна_характеристика

25. Щербаковський М. Г. Судова експертологія: Навчальний посібник. — Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. — 192 с. URL: <https://studfile.net/preview/7249841/>

26. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6020/Provedenni_a%20ta%20vykorystannia%20sudovykh%20ekspertyz%20u%20kryminalnomu%20provozhenni_monohrafiia_M%20H%20Shcherbakovskyi_2015.pdf?sequence=1

Інформаційні ресурси

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>
2. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>
3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
4. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>
5. Офіційний веб-сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dndek.mvs.gov.ua/>
6. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.